

Prefața

Printre atâtea incertitudini la ordinea zilei, un lucru e sigur, dincolo de orice interpretare sau echivoc: nu ne alegem nici momentul, nici locul „aterizării” în această lume a minunilor și a deșertăciunilor. Un alt „truism” suportă interpretări și corecții: pentru fiecare pământean, român sau neromân, baștina semnifică cel mai frumos loc din lume, spațiu strict definit geografic, dar excedat emoțional, investit cu superlativul „axis mundi”, fie el și un teritoriu arid sau mlăștinos, odată glisat în teritoriu afectiv, conotat mai mult cu inima decât cu mintea. Și nu trebuie luată în deșert bătaia inimii: în definitiv, fiecare dintre noi are nevoie de o rădăcină, o ancoră într-o lume bântuită de uraganele schimbării. Și nu neapărat în bine.

Fericit cel născut în leagănul de stâncă al Mureșului! Nu trebuie să-și bată capul spre a imagina frumuseți naturale; le are aievea, generos oferite de un tărâm de basm... adevărat. Acolo sus, la cumpănă de ape, leagăn al Mureșului dar și al Oltului, poveștile se scriu singure. Trebuie doar să știi asculta foșnetul alunilor sau freamățul fagului și al molidului, să poți descifra susurul pâraiașului abia scăpat din strânsoarea muntelui, a Hășmașului Mare. Poate, este și o compensație pentru oamenii locului, mai puțin povestași, mai întrovertiți, mai închiși în sine. Neocoliți nici de vitregiile naturii, de capriciile vremii și ale vremuirilor, de asprimile și rigorile drastice ale muntelui. Munțomani autentici, s-au mai închis în sine, tăinuindu-și preaplinul sufletesc, revărsat în creații folclorice memorabile.

Pe lângă atâtea alte repere identificatoare și superlative din actul său de identitate, Izvoru Mureș se singularizează drept cea mai însorită, ca durată, așezare din România. Dat natural care nu-l izolează în platoșa orgoliilor; dimpotrivă, ofranda este disipată generos asupra oricărui nelocalnic care se încumetă să-i guste valențele ospetiei. Asta nu scoate din ecuație asprimea iernilor și durata anotimpului alb, cu neprețuite beneficii mai cu seamă pentru

străin, oaspeții localității-stațiune, unde iarna a devenit chiar pretext și prilej de sărbătoare, cu atributul ei principal, zăpada. Și fără intenția de a macula simfonia munților sau balada râului, trebuie să spunem că frumusețea-unicat, măreția legendară a „*piciorului de plai*”, generosul vâl de lumină cu care l-a îmbrăcat Sfântul Soare, bucură sufletul, dar nu compensează în plan material, cel al existenței cotidiene. Al supraviețuirii, în ultimă instanță. „*Cerul și pământul să judece lipsa de rodnicie a acestui loc! Amin!*”, se menționa, sentențios, dar și cu o nuanță de aroganță nemeșească, în Conscripția de la 1750.

La Izvoru Mureșului, pământul roditor restrâns, aproape lipsă la apel, i-a scos din sat pe bășinași; puși pe drumuri, de nevoie, nu de voie. În vremuri de demult, străbunii s-au căznit să smulgă păduri, fratelui-codru, loc de casă (coliba, a doua formă de locuire după bordei) sau (și) de ogor. Agroterasele din Padină, acum pârlogite (idem agroterasele din Mălăiștea Voșlobeniului), proiectate încă prin secolele V-XI, stau mărturie eforturilor de „umanizare” a locului, concrete și convingătoare certificate de atestare a prezenței active a dacilor liberi și rebeli dincolo de Limesul Roman, cu secole bune înaintea altoirii secuilor întru apărarea „limes”-ului altui imperiu, cel habsburgic. Mărturie istorică, dar și stavilă, menită să spulbere tendențioase teorii „imigraționiste” ale unor mercenari ai istoriei (inclusiv aserțiunea referitoare la sorginea moldovenească a așezării, de care păcătuiește și dascălul-cărturar Teodor Chindea, chiar dacă un flux uman a existat mereu, cu dublu sens, Hășmașul nefiind graniță impenetrabilă). Problema autohtoniei a fost elucidată mai recent de istorici cu expertiză și cu bun simț, bazați pe dovezi arheologice de netăgăduit, inclusiv tezaurul dacic de la Valea Strâmbă sau vestigiile, artefactele de la Sâncrăieni-Ciuc. Esențial și apreciazabil rămâne faptul că românii locului nu și-au pierdut pecetea etnicității, nu s-au înecat în oceanul siculic înconjurător agitat, impresionând istorici de notorietate ca Nicolae Iorga. Iar Octavian Codru-Tăslăuanu glisa în planul miracolului, al „minunii” persistența românilor din Voșlobeni, în vreme ce conaționali lor din toate satele Giurgeului s-au lăsat asimilați de secui.

Revenind în contemporaneitate, cel mai la îndemână le-a fost izvorenii de la începuturile veacului trecut „drumul de fier”, calea ferată ce traversează așezarea de la un capăt la altul, șerpuiind

pierdută printre tufe de alun și pâlcuri de molid. Au înșfăcat felinarul și stegulețul sau ciocanul de verificare a șinelor, a macazurilor și a frânelor vagoanelor, au îmbrăcat vestonul și chipiul în culori „rapidiste”, alb-roșu, de ceferist. Reconversie profesională: nu s-au mai numit țărani sau păstori, ci frânari, acari, cantonieri. Cam la periferia meseriei de „ceferist” (feroviar), dar aduceau acasă o pâine, fie ea și mai înnegrită cu uleiuri arse și cu aromă de fum.

Contextul întemeierii așezării numite azi Izvoru Mureș îl vor aborda în extenso autorii acestei lucrări, băstinașul Luțu Chindea și fiul adoptiv al locului, confratele meu Aurel Rațiu. Punctul de start, baștina de unde au „roit”, „Botenii” a fost satul Voșlobeni. Câteva familii purtătoare ale acestui nume de familie și-au luat „arme și bagaje” – prunci și animalele de pe lângă casă, câțel-purcel -, întemeind, la vreo trei kilometri, cătunul botezat cu numele lor de familie: Boteni. Alții, cu numele Tinca, aveau să întemeieze cătunul Tincani. Pare precară imaginația... toponimică, dar a biruit abordarea pragmatică. Cu dor de ducă și mai puternic s-au dovedit voșlobenarii descălecați la Livezi, în Ciucul de Sus, unde au întemeiat satul cu aromă de fructe. Al treilea cătun, Mureș Izvor, l-au fondat tot prin roire secuii din Tomești. Și nu trebuie săpat prea adânc pentru a afla motivația migrării: sporirea populației, extensia familiilor. Se ajunsese ca în aceeași ogradă să conviețuiască până la 10 familii, întemeiate succesiv de urmașii părinților, „*părinții din părinți*”. Or, situația suprapopulării spațiului incumba și riscuri potențiale. A existat chiar un moment tragic în istoria Voșlobenilor când așezarea a fost mistuită de flăcări din cauza densității caselor și a acareturilor. Nu o dată, săpând în grădina casei părintești, am scos la iveală temelii ale construcțiilor civile ale neamului meu, al Sucilor.

Teritoriile celor două așezări erau și continuă să fie nedefinite, cu numeroase intersectări, dar fără litigii. Nu a existat nicicând o delimitare strictă a moșiei celor plecați de a celor rămași, relațiile fiind de rudenie: Padina, un platou înclinat de pe coasta sud-estică a Cocoșelului, este teritoriu comun, un fel de „*no man's land*”. Idem, Mestecenii, un ogor restrâns dintre Voșlobeni (cătunul Mureș) și Boteni, unde și familia mea deține cu acte în regulă o parcelă. Până și în pădurea-unicat de fagi numită Boizaș, situată în hotarul Botenilor, câțiva voșlobenari au în poprietate parcele

forestiere. Proprietățile voșlobenarilor se insinuează și în profunzimea codrilor de pe versantul Răchițișului, care se prăvale peste Izvoru Mureș. La Cărare, o poieniță încântătoare, tighelită mai ieri cu molizi falnici, zăboveam vară de vară cu părinții preț de trei zile, spre a recolta fânul. Noaptea le petreceam sub aripa protectoare a unui molid, înveliți în fân proaspăt cosit; un foc, mocnind în vatra improvizată din bolovani, la rădăcina copacului-gazdă, ne afuma mai mult decât ne încălzea, cumulând și menirea de a îndepărta jivinele pădurii, iar un izvoarăș cu apa limpede și rece ca gheața ne ostoia setea în miezul zilei și al trudei. Apa țâșnea în lumină dintre rădăcinile unui brad. Fântânița își trimitea surplusul de apă în niște jgheaburi din trunchiuri mari de brad – troci, unde se adăpau cireada de vite, înainte sau după „staniște”, precum și sălbăticiunile locului, de la căprioare la urși. Mai departe, apa cobora povârnișul muntelui, grăbindu-se să salute Mureșul.

Roirea nu s-a limitat la începuturile întemeierii cătunelor numite, continuând până azi, în ambele sensuri. Bunicul actualului edil al comunei, ing. Mihai Tinca, descindea din Tincani la Voșlobeni, unde și-a aflat soție și domiciliu stabil, pe strada Josenilor, „S-a măritat”, după exprimarea unor hâtri. Reîmpământenit, era identificat tot prin soție: Nitu Chivii Blagii. Există și băștinași din Voșlobeni care și-au găsit consoarta în Izvoru Mureșului. Un văr de-al meu, Aurel Voaideş, și-a adus o Marie din Boteni, iar Aurica, fata lor, după moartea părinților, s-a întors la baștina maternă, dimpreună cu soțul ei, stabilindu-se în gosodăria bunicilor materni. În urma unor întâmplări tragice în familie, un unchi, frate bun al mamei mele, tot Voaideş pe nume, Grigore Voaideş, s-a retras la Izvor, unde și-a întemeiat o mică gospodărie – văcuță, oițe, orătării, cățel-purcel și pisică, livadă – taman în inima stațiunii turistice. În vecinătate, s-a stabilit și un fost secretar al primăriei Voșlobeni, Dumitru Borda. Ovidiu, fiul cunoscutului disk-jokey „din Tabără”, Ghiță Moldovan, s-a căsătorit cu Mirela, fiica profesorului Aurel Vița, stabilindu-se în casa socrilor din Voșlobeni. Exemplele ar putea continua din moment ce fenomenul roirii a izbutit să treacă pragul contemporaneității.

La Izvor, simțul gospodăresc a fost mai solicitant; cei „roiți” nu erau nici leneșii satului, nici „paria”, iar legăturile cu spațiul matrice nu au fost niciodată amputate. Ai mei își vizitau cu regularitate la anumite evenimente unul dintre numeroșii lor fini,

botezați și nășiți, „*Finul de la Canton*”. Gheorghe Țiriac era numele finului, avea casa la intrarea în Boteni dinspre Voșlobeni, dar stătea mai mult la cantonul CFR din Padină, fiind angajat la Calea Ferată. Unii voșlobenari îi mai ironizau pe „boteni”, fiind mai puțin expansivi. Îi priveau de sus, dar fără temeii, nefiind nici ei cu nimic mai... înalți, mai breji. Teritoriu neconflictual, născător chiar de anecdotică. Chemându-și finul botean să-l ajute să căsăpească un bou voinic, nașul i-a pus barosul în brațe pentru lovitura de grație, în vreme ce el ținea strâns de ștreang. Urmărind privirea „călăului” ațintită asupra prezumptivei victime, speriat, gospodarul l-a întreat: „*Finule, tu te uiți unde dai sau dai unde te uiți?!*”. Sașiu, finul ținea capul bovinei, dar cu privirea își fixa nașul...

Nu înseamnă că nu și-au făcut loc și resentimente între cele două comunități, de la gelozie la invidie. Într-o vreme de tristă amintire, aceea a colectivizării, „botencele” le invidiau pe „voșlobence” că au devenit cucoane: la ora 10, își postau sapa în fața cofetăriei și se dedulceau cu obișnuita cafea, abia apoi luau drumul ogorului, la prășit. Ba, mai „culte”, unele făceau o pauză: întorceau spatele ogorului, lanului de cartofi, și dădeau fuga acasă să vadă la televizor episodul matinal al serialului „Iubiri amăgitoare”! Or, dânsule, botencele, nu „beneficiau” de CAP și erau obligate să se scoale în zori, cu noaptea în cap, după plecarea la „servici”, a soțului, să „grijească” animalele din gospodăria ne colectivizată...

Administrativ, în timp, localitatea Izvoru Mureș, respectiv părțile sale componente, au intrat în varii combinații administrativ-teritoriale, fuziuni și „divorțuri”, menționate și în prezenta monografie. O vreme, Izvoru Mureș și-a dobândit și „neatârnamarea”, devenind unitatea administrativ-teritorială de sine stătătoare, cu rang de comună, dotată și cu un primar destoinic și gospodar din neamul Chindea, Ion Chindea. Secretar era tizul meu, Suciș Mihai, frate al distinsului dascăl universitar Petru Suciș, coleg de liceu cu subsemnatul, cu doi ani mai mare (de altfel, mai toate numele de contemporani menționate în carte îmi sunt cunoscute din relație directă).

În 1968, Izvoru Mureșului revenea la matcă: componentă distinctă și distinsă a comunei Voșlobeni. Legăturile sunt strânse între cele două entități, inclusiv în planul infrastructurii: le unește drumul de fier (comuna cu două gări, stații CFR), dar și „Drumul

Țării”, DN 12, care se obrăznicește să străpungă însăși inima fiecăreia dintre cele două așezări. Le leagă și Mureșul-copil, firicel firav de apă, sărit fără efort sau veleități de campion la înot de cea mai șleampătă și nesportivă găină. Mai presus de toate – relațiile de rudenie, rădăcina comună. Voșlobeni este mama și tata izvorenilor de azi, boteni sau tincani. Iar opțiunea pentru numele comunei care le unește în aceeași unitate administrativ-teritorială este motivată, în pofida diferenței de rezonanță: de regulă, așezarea mai mare și mai vârstnică dă numele comunei, iar Voșlobeniul este și mai mare, și mult mai... bătrân (cea mai veche atestată documentară datând din 1630). Mai dotat de mama natură, Izvoru Mureș a atras ca un magnet; mult mai numeroși oaspeții stațiunii, de-o zi sau de-o vară/iarnă, comparativ cu fiii risipiți prin țară și, mai nou, în departele lumii, ai Voșlobeniului. O șansă de ieșire la notorietate i s-a dat și Voșlobeniului, dar nu s-a prea agățat de ea: se adună tot mai numeroase dovezi că aici ar fi baștina hâtrului humuleștean Ion Creangă (Ion Ciobotariu, după tată), respectiv a neamului său de Ciobotari, pribegiți peste munte „*din cauza ungurilor și a papistașilor*”, cum se exprima însuși marele povestitor.

Dincolo de buna înțelegere între adevărați vecini, sunt numeroase și exemplele de ajutor reciproc între comunități, la bucurie sau la necaz. Dreapta judecată a funcționat nesmintit. Mă limitez la un singur moment, apelând la un document istoric legat de școală: la 6 decembrie 1873, locuitorii din două cătune ale Voșlobeniului, Tincani și Boteni, situate fiind la distanță apreciabilă față de școala parohială din centrul comunei, încheie un contract cu numitul Giorgiu Țepeluș, numinu-l „*docente spre instruirea pruncilor*” din aceste cătune, spre a nu-și lipsi copiii de lumina cărții. Este actul de întemeiere a învățământului organizat în cătunele „*de la capul Mureșului*”. Viitorul docente era din Voșlobeni, iar parohul vremii îi acorda toată încrederea și susținerea, trimițând prompt documentul superiorului său direct, protopopului de Giurgeu Ioan Urzică, spre „*a da concederea la a loru rogare*”. Misiva e mai amplă, purtând semnătura preotului paroh Ioan Ciobotariu, străbunicul dinspre tată al semnatarului acestor rânduri, vrednic stâlp al credinței, al neamului și al școlii din satul său și al meu, Voșlobeni în miez de veac XIX, succedând altor Ciobotari-preoți din aceeași familie.

Și pentru Mureș, Voșlobeniul este primul donator mai

semnificativ întru întremarea râului: pârâul Valea (Vederea Mare), pornit tot din Hășmaș, din Capu Văii, cu obolul acvatic al firicelului de apă ivit din peștera Șugău, își încheie scurta călătorie, după ce salută și străbate satul, în Mureș.

Loc geometric al nostalgiei, împovărat de amintiri, imbold al întoarcerii, al revenirii la izvoare pentru mulți... foști tineri. Mai toți au cules la IZVOR și flori de colț și praf de stele. Nu puțini tineri nepereche și-au găsit aici perechea. Au coborât singuri în Gară și au urcat de mână în trenul vieții, tovarăși de viață, pentru o viață, până la ultima ei stație: „*până când moartea ne va despărți*”... Numai că nu toate visele capătă contur real nici măcar acolo, sus, unde tinerețea „umaniza” intens ambientul, sub dictatura sângelui năvalnic. Ocrotită și stimulată de o natură complice, mioritică, tinerețea își revendica drepturile. Și, de regulă, i se ofereau. Iar pruncii nu-i aducea nici pe-atunci pasărea cu picioaroange, barza. Adevăr bine cunoscut tinerilor studenți coborâți din trenurile de Costinești și Izvoru Mureș, „locațiile” celor două tabere studențești memorabile din România Socialistă. Dar, negreșit, trenurile plecate în cele două direcții au luat „la mesagerie” și bagaje ticsite cu decepții și dezamăgiri, cioburi de iluzii, adumbrind clipa fericite, aventura dintr-o vacanță studențească într-un perimetru al tinereții veșnice, al „*tinereții fără bătrânețe*”.

Neocolit nici de celebrități locul, de la artiști, la șefi de stat. Și limbile Pământului s-au mai împreunat în tărâmul tinereții nemuritoare numit Izvoru Mureș. Alunii, martori discreți, tăinuitori ai atâtor iubiri năvalnice, pătimașe, sunt tot acolo. Mai maturi și ei, continuă să lăstărească în fiecare primăvară peste generații de amintiri de neuitat. Până și pe fiul mai mic al „Dictatorului”, Nicu Ceaușescu, lider suprem al tinerilor mai mult sau mai puțin comuniști, dar revoluționari (vezi 1989!), îl bătea gândul „împământenirii” la Izvoare, unde i s-au închinat două vile, întru destindere. Mai nou, și un „bătrân” temut că „*o înaltă apreciere*” meleagului: Moș Martin se plimbă nestingherit prin sat, neignorând nici aleile fostei tabere.

În plan strict personal, sunt numeroase momentele și trăirile subsumate acestui spațiu inubliabil, precum și firele știute sau nevăzute care mă leagă pe veci de el. Aniversări, revelioane, nunți (inclusiv propria-mi nuntă!) obișnuite sau neobișnuite („de aur”), „Ziua Învățătorului”, Hramul Sfintei Mănăstiri ctitorite de

neprețuitul ierarh „Ioan al Munților” la fiecare miez de august, de Sfânta Maria, prăznuirea Învierii în același spațiu sacru. Am privit și de sus așezarea, de la izvorul adevărat al Mureșului, de pe coasta masivului Arama Neagră; i-am cercetat și subpământul, străbătând galeriile Minei Bălan, șerpi uriași ce străpung și devorează măruntaiele aceluiași munte. În plan profesional, nu puține „descinderi” în vârtoarea tinereții ca reporter la Radio Târgu-Mureș, prezențe la sesiunile științifice organizate de distinsul „doctor al sufletului românesc”, istoricul Ioan Lăcătușu, sau la dezbaterile aprinse ale Universității de Vară a „diasporenilor”. Dincolo de aventurile cunoașterii, nu m-au ocolit nici cele lumești, trecătoare, „ale tinereții valuri”. Uneori, cele două planuri s-au interferat. Rezonează ecourile unei nopți de vară. Reporterul frenetic își cam încheiase misia, reportofonul, burdușit, a tras pe dreapta, în repaus relativ. La Club, se încinsese dansul. Un dans colectiv, socializant, un fel de horă-șarpe, în care se prinseseră toți participanții. Abia intrat în horă, m-am trezit înșfăcat de mână de o brunetă focoasă, ochi negri ca tăciunile. În dreptul ușii, ne-am desprins brusc de „coada șarpelui uriaș”. Prinși strâns de mână, am zbughit-o în noapte. O îmbrățișare strânsă și prelungă... „*Hasta la vista! Los vemos!*”. Astea fiind zise, tânăra spaniolă a dispărut ca o nălucă sub hlamida învăluitoare și misterioasă a nopții.

Statornici prin timp, peste timp, doar oamenii locului, fie și cu parcursul dus-întors. Lor, Domniilor lor, le este închinată această carte, născută din imboldul sufletului și scrisă cu acuratețe, în urma unei documentări riguroase, temeinice (dar și cu nuanțe de „hemografie”, „scriere cu sine”), cu amprenta cercetătorului, a săpătorului la temelii Timpului, repudiind imboldurile poetizării, ale romanțării, precum și „smil”-urile excesive și ademenitoare ale ghidului turistic. Monografie în înțeles plener, lucrarea nu are nevoie de suport argumentativ, de proteze sau propte. În context, și prefața ține doar de o uzanță clasicistă, cutumă de anticar. Un fel de pre-text.

Dacă cei doi frați certăreți, Oltul și Mureșul, se făleau cu imortalizarea în cărți („*Cartea Oltului*”, inegalabilul poem fantastic al lui Geo Bogza, născut în 1939, respectiv, în replică sau în complementaritate, „*Cartea Mureșului*”, un volum colectiv semnat de șase autori, apărut în 1986), merita și spațiul născător de ape și de legendă această variantă de nemurire. Și chiar tânjea după intrarea în

carte. Or fi năzdrăvani copiii, dar și părinții au partea lor de contribuție. Și felia de merit.

Felicitări, prieteni autori!

„*Carpații ne sunt șira spinării*”, nota Delavrancea.

Plecăciune, oamenilor buni ai locului, locuitori de drept ai...
Legendei!

Și nici nu știu cum să-i mulțumesc lui Dumnezeu pentru mărinimia de a-mi fi hărăzit și mie un asemenea leagăn copilăriei și reper vieții, unde Soarele nu „apune”, nici nu „asfințește”, ci... „sfințește”, cum se exprimă consătenii mei, definind creștinește și cu smerenie un moment sfânt al veșnicei Rotiri și Rostiri.

Mihai SUCIU